

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ДУДИЧ АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.12; 343.148; 343.16

ЕКСПЕРТ ЯК УЧАСНИК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Спеціальність 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса-2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
академік Академії наук вищої освіти України,
заслужений юрист України
БАСАЙ Віктор Давидович,
Європейський університет,
професор кафедри кримінального права і процесу
та криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч наук і техніки України
ТІЩЕНКО Валерій Володимирович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри криміналістики;

кандидат юридичних наук
ВОЙТОВИЧ Іван Іванович,
Херсонський окружний адміністративний суд,
суддя

Захист відбудеться «_____»_____2017 року о _____
годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса,
вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «_____»_____

2017р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Орієнтація України на побудову правової держави та впровадження загальноєвропейських цінностей істотно актуалізують наукові дослідження, присвячені безпосередньо забезпеченню прав та свобод людини у різних сферах діяльності держави. Водночас, кримінальне провадження виступає складною багатосторонньою діяльністю сукупності відповідних органів та осіб, коло яких визначено законом. У ній беруть участь як державні органи, їх посадові та службові особи, так і фізичні та юридичні особи, які здійснюють різноманітні процесуальні функції та наділені кримінально-процесуальним законом різноманітними за характером та обсягом правами і обов'язками. Однак спільним для них є те, що всі вони в тій чи іншій формі беруть участь у кримінальному провадженні, вступають між собою у процесуальні правовідносини і, тим самим, здійснюють кримінальну процесуальну діяльність та які закріплені кримінально-процесуальним законом загальним найменуванням «учасники кримінального провадження» (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України). У КПК України процесуальному статусу учасників кримінального провадження присвячено Главу 3 «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження».

До учасників кримінального провадження кримінально-процесуальний закон відносить експерта як особу, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями (ст. 69 КПК України). Участь експерта у кримінальному провадженні досить суттєво впливає на можливості сторін кримінального провадження при збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Висновок експерта, що наданий особою, яка є не зацікавленою у результатах кримінального провадження, з посиланням на фундаментальні наукові положення та апробовані методики проведення дослідження, який, при необхідності, може бути перевірений, а також показання експерта є процесуальними джерелами доказів.

Нормативне закріплення основних положень участі експерта у кримінальному провадженні вимагає визначення напрямків його реалізації у правозастосовчій практиці. Так, із набранням чинності 20 листопада 2012 року Кримінального процесуального кодексу України перед науковцями у галузі кримінального процесу постала ціла низка практичних та теоретичних проблем, які потребують досить ґрунтовного аналізу та теоретичного усвідомлення по відношенню до процесуального статусу експерта. На теперішній час ще недостатньо дослідженими залишаються гарантії забезпечення процесуальних прав, свобод та законних інтересів експерта та інші форми його участі у кримінальному провадженні.

Дискусійними у кримінальному процесі залишаються елементи процесуального статусу експерта, дослідження міжнародного та зарубіжного досвіду його участі у кримінальному провадженні. В силу об'єктивних факторів, майже недослідженими залишаються вимоги до особи експерта як

учасника кримінального провадження та його місце в системі суб'єктів судово-експертної діяльності. Крім того, потребують дослідження поняття, правова природа та зміст висновку і показань експерта у кримінальному провадженні.

Науково-теоретичною базою дисертаційного дослідження стали праці провідних українських науковців у галузі кримінального судочинства та судової експертизи. Зокрема, наукові розробки В.М. Абрамової, Т.В. Авер'янової, Ю.П. Аленіна, В.Д. Басая, Л.М. Головченко, В.Г. Гончаренка, Ю.М. Грошевого, О.І. Жеребка, О.В. Капліної, Н.І. Клименко, В.О. Коновалової, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, Д.П. Письменного, П.І. Репешка, В.В. Рожнової, М.Я. Сегає, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, В.Ю. Шепітька, В.М. Шерстюк, В.П. Шибіка, М.Є. Шумила, М.Г. Щербаковського, В.Д. Юрчишина та інших слугували основою для формулювання загальних положень участі експерта у кримінальному провадженні.

Важливим теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці зарубіжних науковців: Р.С. Белкіна, В. Бойльке, В.М. Бутова, Ф.М. Джавадова, Р. Егглестона, К.Б. Калиновського, Є.Є. Кіскіної, Я.В. Комісарової, С. Корднера, Ю.Г. Корухова, Л.В. Майорової, Х. Макелві, В.М. Махова, Л. Мейер-Госнера, Т.П. Москвіної, І.Е. Нікітіної, М.О. Пешкова, І.В. Решетнікової, Є.Р. Росинської, М. Сассолі, О.В. Смирнова, С.А. Смирнової, М.Г. Стойко, М.-Л. Туґи, Б.О. Філімонова, Ш.М. Хазієва, У. Хелльманна та ін.

На теперішній час, з огляду на прийняття нового КПК України, проблемні питання, пов'язані з участю експерта у кримінальному провадженні, набувають особливої актуальності та вимагають комплексного дослідження. Це й обумовило обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту «Актуальні проблеми попередження та боротьби зі злочинністю» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» на 2011-2015 рр. (номер державної реєстрації 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у теоретико-правовій характеристиці експерта як учасника кримінального провадження, а також формулюванні науково обґрунтованих рекомендацій для удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування у сфері участі експерта у кримінальному провадженні.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

визначити поняття експерта та його місце в системі суб'єктів судово-експертної діяльності:

з'ясувати вимоги, які встановлюються для експерта як учасника кримінального провадження:

проаналізувати міжнародно-правовий та зарубіжний досвід участі експерта у кримінальному провадженні:

розглянути процесуальний статус експерта як учасника кримінального провадження, охарактеризувавши його зміст та структурні елементи - права, обов'язки, відповідальність та гарантії забезпечення його прав;

визначити поняття та сутність судової експертизи як форми участі експерта у кримінальному провадженні;

з'ясувати поняття, правову природу та зміст висновку і показань експерта у кримінальному провадженні;

дослідити інші форми участі експерта у кримінальному провадженні;

сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального законодавства у частині закріплення елементів процесуального статусу експерта, форм його участі у кримінальному провадженні та регламентації механізму їх реалізації у кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні правовідносини, що виникають, змінюються і припиняються у процесі діяльності експерта.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання участі експерта у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження використано систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. За допомогою діалектичного методу поставлені завдання досліджені у динаміці та взаємозв'язку, поглиблено понятійний апарат, з'ясовано поняття особи експерта, його місце в системі суб'єктів судово-експертної діяльності, елементи процесуального статусу та форми його участі у кримінальному провадженні (підрозділи 1.1.1.2.2.1.2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3). Застосування методу системного аналізу правових норм дозволило виявити прогалини та суперечності в нормативно-правових актах і сформулювати пропозиції для удосконалення чинного законодавства (підрозділи 1.2, 2.1.2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3). Порівняльно-правовий метод застосовувався для порівняння норм міжнародного права, кримінального процесуального права України та зарубіжних країн (підрозділ 1.3). Статистичний метод застосовувався при вивченні та узагальненні судової практики, формуванні та обґрунтуванні висновків за їх результатами (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3). Соціологічний метод використовувався для отримання емпіричних даних у процесі вивчення матеріалів кримінальних проваджень та судових рішень (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3). За допомогою методу анкетування було опитано 184 експертів, слідчих, прокурорів, адвокатів, слідчих судців і судців (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3).

Теоретичною основою дослідження є наукові положення, що містяться у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників з теорії права, конституційного.

кримінального, кримінального процесуального, цивільного процесуального, міжнародного права, права Європейського Союзу та криміналістики.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, міжнародні правові акти у сфері захисту прав і свобод людини, акти законодавства України та зарубіжних країн, а також практика Європейського суду з прав людини.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення матеріалів 185 кримінальних проваджень, розглянутих місцевими та апеляційними судами, 327 судових рішень, розміщених в ЄРСР, а також узагальнені дані анкетування 184 експертів, слідчих, прокурорів, адвокатів, слідчих суддів і суддів Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Тернопільської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у кримінально-процесуальній науці України спеціальним комплексним дослідженням теоретичних, методологічних та практичних аспектів участі експерта у кримінальному провадженні за КПК України 2012 року з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та національної судової практики.

За отриманими результатами дослідження сформульовано низку нових положень, висновків та пропозицій, які мають значення для науки та практики та наукову новизну:

вперше:

досліджено процесуальний статус експерта у кримінальному провадженні, зокрема окреслено коло його прав (на експертну ініціативу, право на винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, право експерта клопотати про залучення до проведення експертизи інших експертів тощо), обов'язків (прибути за викликом суду, дати висновок або роз'яснити його в судовому засіданні, збереження об'єкта експертизи тощо), відповідальність (адміністративну, дисциплінарну, кримінальну, кримінально-процесуальну, матеріальну), гарантії (виплата винагороди за виконану роботи та відшкодування витрат, заходи забезпечення безпеки експерта та членів його сім'ї від протиправних посягань, незалежність експерта тощо);

розкрито особливості реалізації стороною захисту права на самостійне залучення експертів на договірних умовах для проведення експертизи, в тому числі обов'язкової. Обґрунтовано, що для проведення експертизи згідно з частиною другою ст. 243 КПК України достатньо письмового звернення захисника або укладення відповідного договору з експертом (експертною установою), в якому зазначається: 1) назва експертизи; 2) номер кримінального провадження; 3) питання, які поставлені на вирішення експерту;

досліджено механізм забезпечення доступу експерта до речей та документів, що знаходяться у володінні певних фізичних чи юридичних осіб, у випадку проведення експертизи за зверненням сторони захисту шляхом надання слідчим суддею тимчасового доступу до таких об'єктів

слідчому як представнику сторони обвинувачення, який на вимогу експерта чи представників сторони захисту зобов'язаний надати відповідні речі чи документи у розпорядження експерта;

зроблено висновок про необхідність правового регулювання процедури взаємного інформування сторін кримінального провадження про проведення експертизи з усіма наслідками, які з цього випливають, а також відзначено особливу ефективність закріплення такого правила у випадку відсутності у позиціях сторін кримінального провадження суттєвих розбіжностей;

удосконалено:

теоретичні положення про те, що у професійній діяльності експерта проявляються як загальні властивості, притаманні будь-якій людській діяльності, так і особливі, що характеризують роботу експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності. Обгрунтовано, що експерт виступає самостійним учасником кримінального провадження; він належить до осіб, які відіграють допоміжну роль у кримінальному провадженні та сприяє здійсненню правосуддя, ознакою яких є відсутність юридичної заінтересованості у результатах справи;

визначення поняття експерта, під яким слід розуміти не зацікавлену у результатах провадження особу, яка на професійній основі володіє необхідними для вирішення судово-експертних завдань спеціальними знаннями, уміннями та практичними навиками, призначена експертом у порядку, встановленому законом, що прийняла об'єкти експертизи з метою проведення дослідження та надання висновку з питань, які виникають під час процесуального провадження і стосуються сфери її знань;

тезу про доцільність визначення некомпетентності експерта як підстави для його відводу та відповідно обов'язку експерта відмовитись від надання висновку, у випадку, коли поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань;

порядок звернення сторони захисту до слідчого судді з клопотанням про залучення експерта у випадку відмови у задоволенні відповідного клопотання слідчим, прокурором;

науковий підхід до визначення поняття та ознак висновку експерта як самостійного виду доказів, процесуальна сутність якого полягає у письмово викладених мотивованих висновках про обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, спеціально призначеної особи - експерта, заснованих на його спеціальних знаннях і отриманих за результатами експертного дослідження матеріалів кримінального провадження, представлених йому стороною кримінального провадження, слідчим суддею, судом під час проведення судової експертизи;

положення про самостійний характер показань експерта як самостійної форми використання ним спеціальних знань у кримінальному судочинстві, розмежування підстав проведення допиту експерта і призначення додаткової експертизи;

набуло подальшого розвитку:

положення про необхідність класифікації вимог, які встановлюються для експерта, на загальноправові та процесуальні;

положення про те, що участь експерта у кримінальному процесі в рамках міжнародного співробітництва здійснюється у наступних формах: 1) залучення експерта за запитом іноземної держави; 2) участь експерта у міжнародному суді; 3) проведення експертизи на місці експертами або комісією експертів; 4) надання висновку експерта; 5) консультування експертами з питань, які вимагають спеціальних знань; 6) надання спеціалістами допомоги при проведенні слідчих дій, які викликаються в якості експерта; 7) надання спеціалістами допомоги при оцінці доказів, які викликаються в якості експерта; 8) залучення експертів міжнародними організаціями;

положення про те, що у теорії судової експертизи та науці кримінального процесуального права компетенцію експерта слід поділяти на: 1) процесуальну компетенцію експерта - сукупність повноважень, прав та обов'язків експерта, які закріплені в процесуальному законодавстві та законодавстві про судово-експертну діяльність; 2) професійну компетенцію експерта, яка охоплює комплекс його знань, умінь та навичок в галузі теорії, методики та практики судової експертизи в межах її класу, роду, виду та підвиду;

положення про закріплення у процесуальному законі права експерта на залучення інших експертів до проведення експертизи;

положення про притягнення експерта до дисциплінарної відповідальності за невиконання ним обов'язку заявити самовідвід у провадженні при наявності для цього підстав;

положення про те, що мета участі експерта у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях обмежується, підпорядковується та визначається завданнями експертизи, проведення якої доручено даному експерту та є етапом її проведення;

учення про профілактичну діяльність експерта, що передбачає його участь у встановленні обставин, які сприяли вчиненню злочину, в тому числі ознак злочину чи іншого протиправного діяння та внесення пропозицій щодо реагування на ці обставини.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі висновки і практичні рекомендації, а також пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства мають обґрунтовану теоретичну та практичну спрямованість і можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері - для подальшого дослідження теоретичних і прикладних проблем діяльності експерта у кримінальному провадженні;

правотворчій сфері - для удосконалення нормативних положень, які стосуються участі судового експерта у кримінальному провадженні, у ході подальшого реформування кримінального процесуального законодавства України, удосконалення норм КПК України, а також при підготовці інтерпретаційно-правових актів;

правозастосовчій діяльності - як рекомендації для удосконалення процесуальної діяльності експертів, слідчих, прокурорів, слідчих суддів, суддів стосовно участі судового експерта у кримінальному провадженні на різних його стадіях;

навчальному процесі - для вивчення дисциплін «Кримінальний процес України» та «Криміналістика», спеціальних курсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін. Результати дисертаційного дослідження були впроваджені у навчальний процес Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» (Акт про впровадження від 12 січня 2017 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та обговорена на міжкафедральному семінарі кафедр кримінального процесу та криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися на конференціях: Міжнародній юридичній науково-практичній Інтернет-конференції «Пріоритети національного реформування держави і права: теорія та практика» (м. Київ, 8 жовтня 2014 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення» (м. Одеса, 10 жовтня 2014 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політико-правові реформи та становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Херсон, 11 жовтня 2014 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми» (м. Івано-Франківськ, 15 квітня 2016 року).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 10 наукових публікаціях, 5 з яких опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 1 - в зарубіжному періодичному виданні, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (393 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 253 сторінки, з яких основний зміст - 203 сторінки, додатки (2) - 8 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, аналізується стан її наукової розробленості, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, емпірична база, висвітлюються наукова новизна, практичне значення одержаних результатів, зазначаються відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Науково-теоретичні та правові основи діяльності експерта як учасника кримінального провадження» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено роль експерта в системі суб'єктів судово-експертної діяльності, вимоги, які ставляться до нього як учасника кримінального провадження, а також міжнародно-правовий та зарубіжний досвід участі експерта у кримінальному провадженні.

У підрозділі 1.1. *«Експерт в системі суб'єктів судово-експертної діяльності»* аналізується поняття експерта та його місце в системі суб'єктів судово-експертної діяльності. У результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що до суб'єктів судово-експертної діяльності відносяться: 1) особи, які приймають процесуальні (владно-вольові) рішення (за дорученням слідчого судді чи суду) або за зверненням сторони кримінального провадження з боку захисту чи обвинувачення про призначення експертизи та її проведення; 2) особи та установи, які займаються організацією та забезпеченням проведення експертиз; 3) особи, які безпосередньо здійснюють експертні дослідження та оформляють їх результати.

На підставі аналізу норм КПК України і науково обґрунтованих позицій учених у галузі кримінального процесу та судової експертизи обґрунтовується висновок, що властивості професійної діяльності експерта як суб'єкта експертної діяльності поділяються на загальні та особливі. Так, до загальних властивостей професійної діяльності експерта слід віднести такі: 1) суспільний характер професійної діяльності експерта; 2) цілеспрямованість професійної діяльності експерта; 3) плановість діяльності експерта; 4) систематичність здійснення професійної діяльності експерта.

До особливих властивостей професійної діяльності експерта відносяться: 1) правовий характер професійної діяльності експерта; 2) відносна самостійність експерта у визначенні і виборі видів і методів досліджень, технічних прийомів і засобів при проведенні експертиз; 3) її дослідницький характер; 4) верифікованість (перевірка) діяльності експерта; 5) здійснюючи свою професійну діяльність, експерт у процесі дослідження повинен проявляти ініціативу і може вийти за межі завдань, поставлених йому слідчим або судом; 6) професійна діяльність експерта носить конструктивний характер; 7) у професійній роботі експерта співвідносяться індивідуальність і колегіальність; 8) професійній діяльності експерта притаманна особлива суспільно-психологічна атмосфера, викликана інтересом до результатів своєї діяльності.

Обґрунтовано позицію про те, що експерт-це не зацікавлена у результатах провадження особа, яка на професійній основі володіє необхідними для вирішення судово-експертних завдань спеціальними знаннями, уміннями та практичними навиками, призначена експертом у порядку, встановленому законом, що прийняла об'єкти експертизи з метою проведення дослідження та надання висновку з питань, які виникають під час процесуального провадження

і стосуються сфери її знань. Таке визначення відображає в повному обсязі всі професійні властивості експерта та його елементи процесуального статусу.

У *підрозділі 1.2. «Вимоги до експерта як учасника кримінального провадження»* зазначається, що вимоги до експерта якучасника кримінального провадження варто поділяти на загальноправові та процесуальні.

Загальноправові вимоги до експерта передбачені ст. ст. 10-11 Закону України «Про судову експертизу» та до них відносяться такі: 1) наявність необхідних знань для надання висновку з досліджуваних питань; 2) експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку, атестовані та отримали кваліфікацію експерта з певної спеціальності у порядку, передбаченому Законом України «Про судову експертизу»; 3) експерт повинен володіти дієздатністю; 4) експерт не повинен мати не зняту або не погашену судимість, або на нього протягом останнього року не було накладено адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації експерта.

Процесуальні вимоги до особи експерта передбачені нормами процесуального закону (ГПК України, КАС України, КПК України, ЦПК України). З огляду на це, згідно з нормами кримінально-процесуального закону, не можуть бути експертами: а) особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого (ч. 2 ст. 69 КПК України); б) особи, які вже проводили ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються в цьому провадженні (ст. 79 КПК України); в) особи, відносно яких існують обставини, що забороняють їх участь у кримінальному провадженні та виступають підставами для їх відводу (ч. 1 ст. 77 КПК України) з тим обмеженням, що їх попередня участь у цьому кримінальному провадженні як експерта не може бути підставою для відводу (ч. 1 ст. 79 КПК України).

У *підрозділі 1.3. «Міжнародно-правове регулювання та зарубіжний досвід участі експерта у кримінальному провадженні»* вказується, що участь експерта у кримінальному провадженні слід розглядати з точки зору міжнародно-правового досвіду та законодавчого досвіду окремих країн.

Міжнародно-правове регулювання участі судового експерта у кримінальному провадженні передбачає наступні форми: 1) залучення експерта за запитом іноземної держави; 2) участь експерта у міжнародному суді; 3) проведення експертизи на місці експертами або комісією експертів; 4) надання висновку експерта; 5) консультування експертами з питань, які вимагають спеціальних знань; 6) надання спеціалістами допомоги при проведенні слідчих дій, які викликаються в якості експерта; 7) надання спеціалістами допомоги при оцінці доказів, які викликаються в якості експерта; 8) залучення експертів міжнародними організаціями.

Правова регламентація участі судового експерта у кримінальному процесі зарубіжних країн базується на кримінально-процесуальному законі, а відомчі

нормативні положення в основному конкретизують елементи його судово-експертної діяльності. Законодавством зарубіжних країн передбачені дві основні організаційні форми залучення експерта до кримінального процесу: 1) участь у кримінальному провадженні експертів із числа працівників спеціалізованих (медичних, психологічних, психіатричних тощо), в тому числі й експертних установ; 2) участь у кримінальному провадженні певних фахівців, включених до реєстраційних списків судових експертів, які ведуться країнами, або які отримали ліцензію на право проведення судової експертизи; 3) участь у кримінальному провадженні експерта в якості спеціаліста або ж фахівця, в силу володіння ним рідкісними знаннями, можливість співробітника поліції бути експертом тощо.

Розділ другий «Процесуальний статус експерта у кримінальному провадженні» складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджуються структурні елементи процесуального статусу експерта - сукупність прав, гарантій їх реалізації, обов'язків та відповідальності.

У *підрозділі 2.1. «Права судового експерта у кримінальному провадженні»* проаналізовані процесуальні права експерта як учасника кримінального провадження, визначені у процесуальному законі.

З метою повного, всебічного та об'єктивного дослідження експерт наділяється досить широким колом прав, закріплених у частині третій ст. 69 КПК України. Однак, зазначені у п. п. 1-3 частини третьої ст. 69 КПК України права експерта необхідні для того, щоб отримати відомості про кримінальне провадження та стосуються предмета експертного дослідження. Обґрунтовано позицію про необхідність надання для ознайомлення експерту матеріалів кримінального провадження, які містять відомості про факти, необхідні для проведення експертизи.

Чинний КПК України окремо виділяє право експерта ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні (п. 5 ч. 3 ст. 69 КПК України). Вказане право тісно пов'язане з правом експерта на присутність при проведенні процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження, а тому доведено позицію про недоцільність формулювання вказаних прав у окремих пунктах, адже експерт може ставити запитання учасникам кримінального провадження лише під час проведення процесуальних дій. Беручи участь у процесуальних діях, що стосуються предметів та об'єктів дослідження - допиті, огляді місця події, речей, документів тощо, експерт може при цьому ставити запитання допитуваним, звертати увагу під час проведення інших процесуальних дій на обставини, які мають значення для його висновку, щоб вони були занесені до протоколу цієї дії.

Встановлено, що з метою з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, експерт має право виходити за межі отриманого доручення про проведення експертизи і викласти у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, з приводу яких йому не були

поставлені запитання. Право на експертну ініціативу є важливою гарантією повноти і всебічності дослідження всіх обставин справи.

Обгрунтовано доцільність включення до переліку процесуальних прав експерта права клопотати про залучення до проведення експертизи інших експертів. Формулюється позиція, що обгрунтованою підставою для відмови від надання висновку може бути відсутність у експерта достатніх знань для проведення експертизи, а не необхідність залучення іншого експерта.

У **підрозділі 2.2. «Обов'язки судового експерта як учасника кримінального провадження»** стверджується, що обов'язки експерта як учасника кримінального провадження є невід'ємною частиною його процесуального статусу та потребують суттєвого розширення їх обсягу.

Встановлено, що основним процесуальним обов'язком експерта є проведення повного дослідження з використанням сучасних досягнень науки і техніки та формулювання об'єктивного висновку по всіх поставлених питаннях у суворій відповідності з науковими положеннями і наданими йому матеріалами. Досліджено зміст даного обов'язку, а саме проведення повного експертного дослідження, надання обгрунтованого і об'єктивного письмового висновку, його роз'яснення у разі необхідності.

Експерт зобов'язаний провести дослідження безпосередньо, тобто повинен провести експертизу особисто, без залучення інших осіб. Проаналізовано обов'язок експерта прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду для допиту з питань, що виникли з приводу змісту, методів дослідження та висновків експерта або з інших обставин, пов'язаних із проведенням експертизи, що обумовлено важливістю дотримання процесуальної форми у кримінальному провадженні.

В межах дослідження обов'язку експерта заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України, встановлено, що некомпетентність експерта може бути підставою для його відводу, але лише після визначення її як такої та внесення відповідних змін до ст. 79 КПК України. З цієї ж підстави експерт може заявити самовідвід, тобто визнати свою непрофесійність у певній галузі знань, що не узгоджується з його атестацією як експерта в тій чи іншій сфері.

У **підрозділі 2.3. «Відповідальність судового експерта»** зазначається, що за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків експерт може бути притягнутий до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності.

Встановлено, що кримінальна відповідальність експерта за завідомо неправдивий висновок та за відмову експерта виконувати покладені на нього обов'язки є гарантією достовірності висновку експерта та належного виконання ним своїх професійних обов'язків.

Обгрунтовано положення, що експертна помилка відрізняється від завідомо неправдивого висновку експерта тим, що помилка - це результат неправильних міркувань чи дій експерта, а не свідомих, як це має місце при

завідомо неправдивому висновку, а тому до нього можуть бути застосовані заходи дисциплінарного впливу.

Встановлено, що за невиконання чи неналежне виконання експертом своїх процесуальних обов'язків кримінально-процесуальний закон передбачає застосування до нього заходів процесуального примусу, які характерні для кримінально-процесуальної відповідальності. З'ясовано, що процесуальною санкцією, яка в найбільш загальному вигляді відображає відповідальність експерта за невиконання процесуальних обов'язків, є накладення грошового стягнення на експерта. Окрім того, до експерта як порушника порядку у судовому засіданні може бути застосоване видалення із зали судового засідання, що також є заходом процесуального примусу.

Аргументовано доцільність притягнення експерта до дисциплінарної відповідальності за порушення ним обов'язку заявити самовідвід.

Сформульовано висновок, що кожен із видів юридичної відповідальності, до якої може притягуватись експерт, має бути деталізований у Законі України «Про судову експертизу», а не у підзаконних актах, як це має місце у теперішній час.

У підрозділі 2.4. «Гарантії забезпечення процесуальних прав експерта V кримінальному провадженні» зазначається, що процесуальні гарантії експерта є важливою умовою реалізації ним своїх прав та виконання обов'язків та є складовою частиною процесуального статусу експерта у кримінальному провадженні.

Відзначено, що у кримінальному провадженні процесуальні гарантії експерта включають юридично визначені процедури створення умов для реалізації ним своїх прав, охорону та захист прав від протиправних посягань та відновлення порушених прав експерта.

Встановлено, що одні процесуальні права та обов'язки експерта у кримінальному провадженні є одночасно процесуальними гарантіями забезпечення інших його процесуальних прав.

Досліджено гарантії права експерта на одержання винагороди за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань. За наявності загрози посягання на життя, здоров'я або майно експерта як учасника кримінального провадження, і за його згодою, мають бути вжиті заходи із забезпечення його безпеки, охорони прав та законних інтересів.

Обґрунтовано положення, що гарантії забезпечення незалежності експерта, які виражаються в процедурі залучення експерта у провадження, самостійності у виборі методик експертного дослідження тощо, є гарантіями реалізації прав та обов'язків експерта у кримінальному провадженні.

Третій розділ «Форми участі експерта у кримінальному провадженні», який складається з трьох підрозділів, присвячено основним аспектам залучення експерта як учасника кримінального провадження до проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а також іншим формам

використання спеціальних знань як на стадії досудового розслідування, так і судового розгляду кримінального провадження.

У підрозділі 3.1. «*Проведення експертизи як форма участі експерта в кримінальному провадженні*» розкриваються концептуальні положення судової експертизи, які впливають на визначення її поняття та значення. Обґрунтовано позицію, що судова експертиза є основною процесуальною формою використання експертом спеціальних знань у кримінальному провадженні. Її сутність полягає в аналізі за завданням сторони кримінального провадження, слідчого судді, суду особою, яка володіє спеціальними знаннями, - експертом, матеріальних об'єктів експертизи, які надаються в його розпорядження, а також різних документів з метою встановлення фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження.

Важливим з практичної точки зору є виділення тих ознак судової експертизи, які в кожному конкретному випадку могли б визначати потребу сторони кримінального провадження, слідчого судді та суду в тому чи іншому роді (виді) судових експертиз. До таких ознак належать предмет, об'єкти і методи експертного дослідження. Названі ознаки повинні розглядатися в сукупності, оскільки жодна з них, взята окремо, не дозволяє визначити сутність судової експертизи, а також визначити в конкретних випадках необхідність провадження конкретної судової експертизи.

У підрозділі відзначено важливість положення діючого кримінально-процесуального законодавства про право сторони захисту самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової. Надання стороні захисту зазначеного вище права дозволяє їй отримати докази з метою обґрунтування власної позиції, яка часто не співпадає або суперечить позиції сторони обвинувачення, та забезпечує реалізацію закріпленої засади змагальності.

З метою уникнення практики одночасного призначення стороною обвинувачення та стороною захисту експертизи щодо того самого об'єкта та з тих самих питань, запропоновано закріпити у КПК України процедуру взаємного інформування сторін кримінального провадження про проведення експертизи з усіма наслідками, які з цього випливають.

У підрозділі робиться висновок про те, що під час призначення та проведення експертизи підозрюваний (обвинувачений) позбавлений можливості повною мірою реалізувати права, передбачені ст. 42 КПК України з огляду на відсутність у ст. ст. 42, 223, 242-245 КПК України обов'язку сторони обвинувачення знайомити підозрюваного (обвинуваченого) з постановою про призначення експертизи на стадії досудового розслідування. У зв'язку з цим пропонується закріпити обов'язок сторони обвинувачення після винесення постанови про призначення експертизи до направлення її у відповідну експертну установу, експерту під розписку повідомляти підозрюваного (обвинуваченого) про залучення експерта, а також про права та обов'язки, якими він наділений під час проведення експертизи.

У підрозділі 3.2. «Поняття, правова природа та зміст висновку і показань експерта у кримінальному провадженні» вказується на необхідність чіткого розмежування висновку експерта та показань експерта як самостійних форм участі останнього у кримінальному провадженні.

Звернуто увагу на те, що під висновком експерта пропонується розуміти самостійний вид доказів, процесуальна сутність якого представляє собою письмово викладені мотивовані висновки про обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, спеціально призначеної особи - експерта, засновані на його спеціальних знаннях і отримані за результатами експертного дослідження матеріальних носіїв інформації, представлених йому стороною кримінального провадження, слідчим суддею, судом під час провадження судової експертизи.

Сутність показань експерта полягає у: роз'ясненні використаних методик експертного дослідження, спеціальних термінів, характеру висновку; з'ясуванні придатності наданих об'єктів для дослідження та дачі висновку; доповненні висновку додатковою аргументацією окремих положень; повідомленні про виявлені під час дослідження факти, з приводу яких експертові не ставилося запитання при призначенні експертизи; мотивуванні окремих відповідей на поставлені запитання, якщо це не вимагає проведення додаткової експертизи.

Підрозділ 3.3. «Інші форми участі експерта у кримінальному провадженні» присвячений таким формам використання експертом спеціальних знань у кримінальному судочинстві, як його участь у провадженні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, консультування сторони кримінального провадження, слідчого судді та суду з питань, які стосуються призначення експертизи у кримінальному провадженні, а також діяльність із встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів та визначення профілактичних заходів з їх усунення.

Основною особливістю участі експерта у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях є те, що мета такої участі обмежується, підпорядковується та визначається завданнями експертизи, проведення якої доручено даному експерту, є етапом її проведення. З цього випливають інші характерні риси участі експерта у процесуальних діях.

Експерт, на відміну від спеціаліста, є самостійним суб'єктом кримінального провадження, наділеним процесуальною самостійністю під час проведення процесуальних дій. Тому, беручи участь у слідчих (розшукових) діях, експерт керується власним переконанням, виходячи із завдань дорученої йому експертизи, а тому діє на власний розсуд, не обмежений думкою інших учасників, у тому числі слідчого. У випадку порушення прав експерта щодо участі у процесуальних діях чи під час їх проведення експерт має право на оскарження відповідних дій та рішень зі сторони слідчого, прокурора, суду.

Обґрунтовано висновок про те, що у контексті вимог п. 4 ч. 5 ст. 69 КПК України експерт може консультувати лише ту сторону кримінального

провадження, яка призначала експертизу, або суд. Консультування сторони, яка експертизу не призначала, вважається недопустимим.

Профілактична діяльність експерта передбачає його участь у встановленні обставин, які сприяли вчиненню злочину, в тому числі ознак злочину чи іншого протиправного діяння, та внесення пропозицій щодо реагування на ці обставини.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблем, пов'язаних із участю експерта у кримінальному провадженні, дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Експерт - це не зацікавлена у результатах провадження особа, яка на професійній основі володіє необхідними для вирішення судово-експертних завдань спеціальними знаннями, уміннями та практичними навиками, призначена експертом у порядку, встановленому законом, що прийняла об'єкти експертизи з метою проведення дослідження та надання висновку з питань, які виникають під час процесуального провадження і стосуються сфери її знань.

2. Експерт як самостійний учасник кримінального провадження наділяється процесуальним статусом, який можна визначити як сукупність прав, гарантій їх реалізації, обов'язків та відповідальності.

3. Додатковими формами використання експертом спеціальних знань у кримінальному судочинстві є його участь у провадженні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, консультування сторони кримінального провадження, слідчого судді та суду з питань, які стосуються призначення експертизи у кримінальному провадженні, а також діяльність зі встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів, та визначення профілактичних заходів з їх усунення.

4. Дослідження проблем, пов'язаних з експертом як самостійним учасником кримінального провадження, дозволило обґрунтувати пропозиції щодо внесення змін і доповнень до КПК України, основними з яких є такі:

а) виключити частини шостої і сьомої із ст. 69 КПК України, а частини третьої-п'ятої даної норми викласти у наступній редакції:

«3. Експерт має право:

1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;

2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків для проведення експертного дослідження та про залучення інших експертів;

3) з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення процесуальних дій та ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження особам, які беруть у них участь;

4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;

5) одержати відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань та винагороду за виконану роботу, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;

6) заявляти клопотання про забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;

7) користуватися іншими правами, передбаченими Законом України «Про судову експертизу».

4. Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи.

5. Експерт зобов'язаний:

1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності - роз'яснити його;

2) прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;

3) забезпечити збереження об'єкта експертизи;

4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід провадження експертизи та її результати;

5) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України (ч. 5 ст. 69 КПК України);

6) невідкладно заявити клопотання особі, яка призначила експертизу, чи суду, що доручив її проведення про уточнення питань у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення;

7) письмово повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про відмову від її проведення, якщо поставлені питання виходять за межі спеціальних знань експерта або наданих йому матеріалів недостатньо для вирішення поставлених питань, а також якщо провести експертизу неможливо без залучення інших експертів»:

б) пункт другої частини другої ст. 244 КПК України викласти у наступній редакції: «2) копії документів, які підтверджують відмову слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта»:

в) внести зміни до ст. 11 Закону України «Про судову експертизу» та викласти її в такій редакції: «Судовим експертом не може бути особа, засуджена за надання завідомо неправдивого висновку, за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, за розголошення даних, що стали йому відомі під час проведення експертизи, а також за вчинення корупційного правопорушення, за яке настає кримінальна відповідальність, в тому числі і тоді, коли судимість за ці злочини у нього знята або погашена»:

г) доповнити ст. 243 КПК України положенням такого змісту: «У випадках провадження судової експертизи в експертній установі, слідчий має

право через керівника експертної установи запрошувати до себе експерта з метою: отримання відомостей про спеціальність, компетенцію та стаж роботи експертом; встановлення його відносин з підозрюваним, його захисником, потерпілим та іншими учасникам кримінального провадження; з'ясування, чи немає інших підстав для його відводу;

д) статтю 245 КПК України доповнити положенням наступного змісту: «Експерт має право самостійно отримувати експериментальні зразки для порівняльного дослідження, якщо це передбачено методикою експертного дослідження. Відомості про провадження зазначеної дії експерт повинен відобразити у своєму висновку»;

е) внести зміни до частини першої ст. 356 КПК України, виклавши її перше речення в такій редакції: «За клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення чи доповнення висновку, якщо для цього не вимагається проведення додаткових досліджень. Допит експерта до представлення ним висновку не допускається».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Дудич А.В. Забезпечення прав підозрюваного (обвинуваченого) під час проведення судової експертизи / А.В. Дудич // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». - 2014.-Вип. 3.-С. 227-237."

2. Дудич А.В. Права експерта у кримінальному провадженні України / А.В. Дудич // Прикарпатський юридичний вісник: Збірник наукових праць. - 2014. - Випуск 2 (5). - С.213-223.

3. Дудич А.В. Поняття судового експерта як учасника кримінального провадження /А.В. Дудич //Наше право. - 2014.-№6. - С.138-143.

4. Дудич А.В. Вимоги, які пред'являються до особи судового експерта / А.В. Дудич // Наше право. - 2015. - №1. - С.96-102.

5. Дудич А.В. Відповідальність експерта у кримінальному провадженні України / А.В. Дудич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - 2015. - №30. - С. 132-136.

6. Дудич А. Участие в следственных (розыскных) и других процессуальных действиях как форма использования экспертом специальных знаний в уголовном производстве / А.В. Дудич // Legea si viata. «Закон и Жизнь»), - 2015. -№2/2 (278). - С.28-31.

7. Дудич А.В. Експертна ініціатива у кримінальному провадженні України / А.В. Дудич // Пріоритети національного реформування держави і права: теорія та практика: 36. матер. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (м. Київ, Україна, 8 жовтня 2014 р.). - К., 2014. - С. 169-172.

8. Дудич А.В. Висновок і показання експерта: правова природа та співвідношення понять / А.В. Дудич // Актуальні проблеми законодавства

України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 10-11 жовтня 2014 р.). - Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2014. - С. 129-131.

9. Дудич А.В. Судовий експерт в системі суб'єктів судово-експертної діяльності / А.В. Дудич // Політико-правові реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Херсон, 10-11 жовтня 2014 р. - Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. - С. 188-190.

10. Дудич А.В. Правова природа та зміст показань експерта у кримінальному провадженні / А.В. Дудич // Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми: збірник матеріалів п'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Івано-Франківськ, 15 квітня 2016 року). - Івано-Франківськ: Голіней О.М., 2016. - С. 150-154.

АНОТАЦІЯ

Дудич А.В. Експерт як учасник кримінального провадження. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. - Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретичних, методологічних та практичних аспектів участі експерта у кримінальному провадженні за КПК України 2012 року з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та національної судової практики. У роботі розкрито поняття експерта та його місце в системі суб'єктів судово-експертної діяльності, з'ясовано вимоги, які встановлюються для нього як учасника кримінального провадження, а також проаналізовано міжнародно-правовий та зарубіжний досвід участі експерта у кримінальному провадженні. На основі норм чинного законодавства та наукових праць учених-процесуалістів досліджено процесуальний статус експерта як учасника кримінального провадження, охарактеризовано його зміст і структурні елементи (права, обов'язки, відповідальність, гарантії забезпечення його прав), та з'ясовано форми участі експерта у кримінальному провадженні.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального закону у частині закріплення елементів процесуального статусу експерта, форм його участі у кримінальному провадженні та регламентації механізму їх реалізації у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, учасник кримінального провадження, судово-експертна діяльність, процесуальний статус експерта, судова експертиза, експерт, висновок експерта, показання експерта, компетенція експерта.

АННОТАЦИЯ

Дудыч А.В. Эксперт как участник уголовного производства. -
Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика: судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность. - Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических, методологических и практических аспектов участия эксперта в уголовном производстве по УПК Украины 2012 года с учетом практики Европейского суда по правам человека и национальной судебной практики.

В работе раскрыты понятие эксперта и его место в системе субъектов судебно-экспертной деятельности, выяснены требования, которые устанавливаются для него как участника уголовного судопроизводства, а также проанализированы международно-правовой и зарубежный опыт участия эксперта в уголовном производстве.

На основании анализа норм УПК Украины и научно обоснованных позиций ученых в области уголовного процесса и судебной экспертизы обоснован вывод о том, что свойства профессиональной деятельности эксперта как субъекта экспертной деятельности делятся на общие и особенные.

На основе норм действующего законодательства и научных трудов ученых-процессуалистов исследован процессуальный статус эксперта в качестве участника уголовного судопроизводства, охарактеризованы его содержание и структурные элементы (права, обязанности, ответственность, гарантии обеспечения его прав) и выяснены формы участия эксперта в уголовном производстве. Установлено, что с целью выяснения обстоятельств, имеющих значение для уголовного производства, эксперт вправе выходить за пределы полученного поручения о проведении экспертизы и изложить в заключении экспертизы выявленные в ходе ее проведения сведения, по поводу которых ему не были поставлены вопросы. Право на экспертную инициативу является важной гарантией полноты и всесторонности исследования всех обстоятельств дела.

Дополнительными формами использования экспертом специальных знаний в уголовном судопроизводстве является его участие в производстве следственных (розыскных) и других процессуальных действий, консультирование стороны уголовного производства, следственного судьи и суда по вопросам, которые касаются назначения экспертизы в уголовном производстве, а также деятельность по установлению причин и условий, способствовавших совершению преступлений, и определению профилактических мероприятий по их устранению.

По результатам исследования сформулированы предложения, направленные на совершенствование уголовного процессуального закона в части закрепления элементов процессуального статуса эксперта, форм его

участия в уголовном производстве и регламентации механизма их реализации в уголовном производстве.

Ключевые слова: уголовное производство, участник уголовного судопроизводства, судебно-экспертная деятельность, процессуальный статус эксперта, судебная экспертиза, эксперт, заключение эксперта, показания эксперта, компетенция эксперта.

SUMMARY

Dudycz A. V. An Expert as a Participant of the Criminal Proceedings. - Manuscript.

Dissertation for the academic degree of Candidate of Law Sciences in Speciality 12.00.09 - Criminal proceedings and criminalistics; court expertise: operational search activity. - National University «Odesa Law Academy», Odesa. 2017.

Dissertation is aimed to do a thorough research of theoretical, methodological and practical aspects of the participation of an expert in the criminal proceedings according to the CPC of Ukraine, 2012 on the basis of decisions of the European Court of Human Rights and of the national courts. The dissertation studies the notion of an expert and its place in the system of participants of forensic and expert activity, the requirements to an expert as a participant of the criminal proceedings. Besides, international legal and foreign experience of participation of an expert in the criminal proceedings is analysed. On the basis of the rules of current legislation and scientific works of scholars in the field of the criminal justice the procedural status of an expert as a participant in the criminal proceedings has been studied, its contents and structural elements (rights, duties, responsibilities, guarantees of his rights) have been described, the forms of participation of an expert in the criminal proceedings have been worked out.

The study formulates proposals aimed at improving the Criminal Procedural Legislation in the part which establishes the elements of the procedural status of an expert, forms of an expert's participation in the criminal proceedings and regulates the mechanism for their implementation in the criminal proceedings.

Keywords: criminal proceedings, a participant of the criminal proceedings, forensic expert activity, procedural status of expert, forensic expertise, forensic expert, expert opinion, expert testimony, expert competence.

Підписано до друку 21.07.2017 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1706-За.

Видавник і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048)7777-591.